

VIII. fejezet

1994. november 23., Becse

EGY KÖNYV BETILTÁSÁNAK TÖRTÉNETE

1985. augusztusában a becsei belvárosi római katolikus plébániahivatal gondozásában jelent meg a Becse történelméből című könyv, amelynek a pályafutása nagyon rövid életű volt, ugyanis a becsei belvárosi templom történetével foglalkozó, több szerző munkáját feldolgozó kiadványt, nem sokkal a megjelenését követően, bírói eljárással betiltották. A Becse történelméből című könyv egyik társszerzőjével, Gärtner István kántor úrral beszélgettünk, aki maga is ott ült az 1985 októberében megtartott tárgyaláson a vádlottak padján.

G. I.: A könyv augusztusban látott napvilágot. Az első elmarasztaló kritika 1985. szeptemberében jelent meg a Magyar Szóban. A cikk megjelenése egyúttal a betiltási folyamat elindulását is jelentette. A szerzőket és a kiadót egyoldalúsággal vádolták. Októberben volt a tárgyalás és akkor be is tiltották a könyvet. Jöttek és mind a három plébánián összeszedtek minden példányt. A történetek után már nem volt kedvem szorgalmazni a belvárosi templom négy leányegyháza történeti krónikájának megjelentetését, holott a kéziratok és a fotóanyag elő volt készítve. Gärtner Istvánnak egyébként eddig két verseskötete jelent meg: 1988-ban *A hanyatló nap sugarai* címmel, 1981-ben pedig a *Pislákoló mécses*. Az utóbbit 1985-ben újra kiadták. Költeményeit Óbecsey István néven publikálja.

*

A Becse történelméből című kiadvány betiltásának és zúzdába juttatásának utótörténete is van. Nem sokkal később hivatalos közbelépésre megcsönkítették a Becsén eltemetett Petrányi apát úr sírjának feliratát. A sírremléken csak a megboldogult apát úr neve és a két évszám maradhatott fenn, az általa még életében megírt sírverset lekapartatták. Az olvasóra bízunk, ítélje meg, hogy az illetékese-

ket mi irritálhatta e sírversben: "Köszönje egyik azt nekem, Hogy tiszta szívű volt, A másik, hogy tőlem tanult Szívbeli bánatot. Elég ez, mert akkor tudom, Hogy életem mit ért, A világot mért hagytam el, S küzdtem eszményekért." De nemcsak az apát úr sírján található felirat akadált az akkor hatalmon levőknek: egy repülőszerencsétlenség áldozatainak emlékére a német követség által emelt síremlékről is leverették a máltai keresztet.

*

...De ki volt az a Petrányi apát úr, akinek azt is meg akarták gátolni, hogy a sírből "üzenjen" egy, megítélésünk szerint senkit sem sértő strófával? Az ő nevét is említik a betiltott könyvben, de halálának körülményeiről csak kevesen tudnak. Egyike volt ő azoknak a magyar értelmiségieknek, akiktől tüzzel-vassal szabadulni akartak 1944-ben. Olyanoktól hallottunk kivégzéséről, akik emlékeznek az akkor történetekre. Petrányi Ferenc apát urat 1944. október 9-én, hajnalban vitték el. "Vizsgálati fogságba" esett... Két nappal később, október 11-én, 65 éves korában már halott volt. Már út közben rugdosták, gyalázó szavakkal illették... Állítólag egy szemtanú szerint, az apát úr nem is a temetőben van eltemetve. Lemészárlását követően ledobták az emeletről, majd többekkel együtt a szennyelvezetőbe gyömöszölték tetemét. Az egyetlen mérvadó szemtanú az a temetkezési vállalkozó volt, akire 1944. október 11-én ráparancsoltak a partizánok, hogy tüntesse el az apát úr tetemét. Ő azonban pár évvel ezelőtt magával vitte titkát a sírba. Ő vitte a koporsót és csak ő mondhatta volna el, hogy valójában mit is rakott bele. Később, egy élkommunista, amikor Petrányi apát úr egy beszélgetés során szóba került, azt mondta: "Šta, umro je?! Mi smo mu creva izgazili!" (Micsoda, meghalt?! Mi tapostuk ki a beleit!).

Hetényi Varga Károly PAPI SORSOK A HOROGKERESZT ÉS A VÖRÖS CSILLAG ÁRNYÉKÁBAN című könyvében a következőket olvashatjuk Petrányi Ferenc apátplébánosról:

”Csupa szív és jószág, aki soha életében nem tett, nem mondott rosszat egyetlen szerbre sem. Mi lehetett mégis az oka, hogy a szerb partizánok oly brutális kegyetlenséggel hálálták meg szelídségét?

1941-ben ünnepélyesen fogadta a bevonuló magyar katonákat, Te Deum-ot tartott a Délvidék visszatérésének alkalmából, és minden év március 15-én megjelent az ünnepségeken. Tette mindezt Óbecsén, ahol az Úr 1338. esztendeje óta létezik magyar parókia, s ahol 18 ezer lakosból – 1941-ben – 12 ezren vallották magukat magyarnak.

Amikor 1944 őszén egy alkalommal Péterrévén járt, egy hívő – név szerint Mucsi Mihály – tanácsot kért tőle: Mit tegyünk? Meneküljünk, vagy maradjunk? Petrányi apát úr csak ennyit válaszolt: Amíg csak lesz egy hívem, én addig nem megyek sehova!

Hűségéért mártírhalállal kellett fizetnie. A szerb partizánok az elsők közt tartóztatták le 1944. október 9-én, és a Centrál kávéházba vitték. A hatalom új urai ide gyűjtötték mindazokat, akiktől végleg meg akartak szabadulni. Az áldozatokat előbb megkínozták.

Petrányi atyát a belépés pillanatától kezdve szüntelenül ütöték, verték, taposták megállás nélkül. Amikor a szerencsétlen apát már fel sem tudott állni, két partizán nő azzal szórakozott, hogy egy asztalról ugrált rá a földön hanyatt fekvő papra. Petrányi cellatársai – köztük egy temetőőr – utóbb elmondták, hogy az apát a kihallgatások után négykézláb vánszorgott vissza, kezében tartva kilógó beleit.

Amikor már alig volt benne élet, a partizánok egyszerűen kidobták az emeleti ablakból. És azt híresztelték, hogy agyvérzésben halt meg. Ennek ugyan ellentmond egy Kupilovics nevű párttitkár hencegő kijelentése a Harcos Szövetség egyik zárt gyűlésén, 1985-ben: Micsoda? Hogy Petrányi meghalt? Dehogy, kérem! Mi tapostuk ki a belét...

Petrányi atya kidobott holttestét egy cseléd lány vette észre. A Centrál kávéház mellett volt dr. Gombos Dezső háza. Gombos nagybirtokos volt. Szobalányuk az ablakon keresztül átlátott a Centrál udvarára. Egyik nap azzal jött le a padlásról, hogy az apát úr lent fekszik az udvaron, és valószínűleg úgy dobták ki, mert reverendája eltakarja a fejét.

1944. október 14-én egy Nagy István (!) nevű partizán elment a temetkezési vállalkozóhoz, és a Petrányi apát holttestét tartalmazó koporsóra mutatva csak ennyit mondott: Még ma el legyen temetve!”

Az alábbi sorokat Hetényi Varga Károly Cseres Tibor: Vérbosszú Bácskában című könyvéből vette kölcsön:

”Petrányi Ferenc apátplébánost október 9-én vitték el a plébániáról, mégpedig fiatal partizánlányok, akik a Centrál felé menet már ütlegettek a hatvanöt éves, reverendás embert. Odabent szerbellenes vallomást akartak kicsikarni belőle, de őbenne a gyűlöletnek szikrája sem volt. Arcát, és teste minden részét verték, álkapcsát összezúzták. Leginkább egy Zombor környéki, Zorka nevű partizán nő kegyetlenkedett vele. Lemeztelenítve deszkára kötözték, és hasára, mellére, nemi szervére az asztalról ugrálva, szöges bakancsos lábbal valósággal kitaposták belső szerveit. Amikor belehalt sérüléseibe, október 14-én kidobták az emeleti ablakból a keramitos udvarra, hogy öngyilkosságnak nevezhessék a halál okát. (De hát mi szükség lehetett akkor maguk ilyenféle igazolására? Ez már az utókor logikai túlzása.)

Mondják, az egyik partizán nőt holtáig kínozták tettük emléke, idegbeteg lett, s lázálmaiban végig a papot emlegette.

Akik hisznek az isteni erkölcsi igazságszolgáltatásban, azok úgy tudják, hogy a másik négy partizán lány, de különösen az a Zorka nevű, mind igen szerencsétlenül végezte.”

EZT ÍRTA AZ ÚJSÁG:

MEGTÉVESZTETT NYILVÁNOSSÁG

Egy áltörténelmi kiadványról

*Becse történelméből. Kiadja a Becse-belvárosi Rkt.
Plébániahivatal. Megjelent 1985 augusztusában.*

Az érdeklődő kíváncsian lapoz bele ebbe a friss keletű nyomdatermékbe, és azonnal szemet szúr neki, hogy nem viseli magán a megszokott, megkövetelt ismertetőjegyeket. Tudniillik, ha nyilvánosan árusított alkalmi kiadvány, egyebek között miért nincs benne, hogy az illetékesekhez eljuttatva mentesült a forgalmi adó alól. Ha meg könyv, miért nincs feltüntetve a szerkesztője, recenzense. Mert hogy az utóbbiak avatott közreműködése elkellene volna azt a tartalom számtalan fogyatékosága mutatja, a kisebb-nagyobb pontatlanságoktól kezdve az elgondolkodtató szemléleti melléfogásokig, amelyeknek akarva-nem akarva ideológiai kicsengésük, politikai súlyuk van.

Jóllehet a könyv megjelölt rendeltetése, hogy a hfvők és nem-hfvők számára a becsei egyházközség történelméből ragadjon ki szemelvényeket, mindjárt az első lapokon átfogó történelmi áttekintést igyekezik adni a helység múltjáról. A történelem pedig nem tűri meg a felületességet, részrehajló hozzáállást, öncélú beállítást. Így például a könyv 9. oldalán ez áll: "Becsen 1971-ben 26 479 polgár lakik. Ebből 15728 a magyar és 9048 a szerb." Ha ez így van és azt tagadni sem lehet, akkor nagyon is kirívó, hogy a történelmi tallózás kimonodtan magyarközpontú, a többi nemzet-nemzetiség csak helyenként bukkan elő, majd eltűnik, mintha nem élt volna és élne ezen a mindig is soknépű vidéken. Ez az enyhén szólva egyoldalú világnézet óhatatlanul nacionalista színezetet nyer, főleg, ha a könyv a további fejezetekben ismert nemzetieskedők, sőt elfélt háborús bűnösök neve és méltatása kap helyet. Sőt a 33. oldalon egy fénykép is, amely az Óbecsei Állami Népiskola tantestületének tagjait ábrázolja, akik

”A felszabadulás első évének munkásai”, s hogy milyen felszabadulásról van szó, az kivehető a dátumból: 1941-1942. A kép bizonyára nem véletlenül, vagy figyelmetlenségből jelent meg, nyomósítja ezt, hogy a 139. oldalon megismétlődik!

Ha már a történelemnél tartunk, a gyakori ferdtételek közül csak egyet, nagyon is jellegzeteset ragadunk ki, és pedig az 1941-es eseményekkel kapcsolatosan. A 29-30. oldalról idézünk: ”A magyar gyorscsapatok – írja dr. Draskóczy Ede – harcok után érkeztek Becse főterére, mégsem jutott eszükbe, hogy az 1918-as eseményeket hasonlókkal torolják meg... 1942- és 1943-ban béke uralkodik a városban, kivéve 1942 január-februárját, az ún. razzia idejét.” A megtorlás elmaradásával, valamint a nevezett békés évekkel szögesen ellentmondanak a hiteles történelmi események. Köztudomású ugyanis, hogy közvetlenül a megszállás után Becsén és környékén le tartóztatták a tekintélyesebb szerbeket, továbbá a zsidók egy részét. Sokat közülük elűzték és a topolyai táborba hurcoltak. A fasiszta hatóság már 1941. április 25-én rendeletet adott ki, hogy mindazok a szerbek, bosnyákok, crnagoraiak, cigányok és zsidók, akik 1918. október 31-e előtt nem voltak becsei honosságúak, valamint leszármazottaik, vagyis az összes telepések, kénytelenek elhagyni ”Nagy-Magyarország területét”.

Ugyanakkor már az okkupáció legelején mindennapos volt az erőszakoskodás, fosztogatás, lövöldözés. 1941 októberében pedig a népi ellenállás, a partizán megmozdulás nyomán tömegesen tartóztatták le a gyanúsított magyarokat és szerbeket egyaránt. Az őrizetbe vettek pedig gumibottal verték, hajukat csupálták, sőt még deresen is vallatták. 1941. november 14-én pedig 12 fiatalot, azaz ifjúkommunistát állítottak puskacsó elé, hogy azután 1942. január 26-28 között 206 személy lelje halálát a Tisza jege alatt. S hány ”kommunistát” mint ahogy a könyv jelöli őket végeztek ki. Hogy csak Samu Mihály, Irena Provc, Recsó János, Hove Gottfried (Frigyes), Zdravko Gložanski, Sipos János, Milorad Sustran nevét említsük.

Mindezek után az sem merő véletlen, hogy például a "Becsei Egyletek" gyűjtőcím alatt a nacionalista Délvidéki Magyar Közmulóvöldési Szövetség is szerepel, melynek egyik célja: "a Szent Istváni gondolat terjesztése". Kirívó és nyilván szándékos az is, hogy "Becse közismert polgárai, hírességei" egytől-egyig magyarok, csetenként nagyon is megkérdőjelezhető méltatással, vagy például az is, hogy a becsei frók-költők szintén egynemzetiségűek. Nincs például közöttük az országos híró Grozdana Olujić írónő, hogy többet ne is említsünk. Továbbá a dilettánsokkal egy sorba állított dr. Pap József, az utalás szerint még mindig Belgrádban él, noha már évtizedek óta Újvidékre költözött.

Persze, az utóbbiak csak afféle "szépséghibák", de azért kitűnően kiegészítik az előljáróban említett történelmi-eszmei-politikai tevékenységeket, amelyek nyomtatott formában, a minimális, szinte jelképes törvényes formaságokat is megkerülve kerültek a nyilvánosság elé, és mint ilyenek nyilván nyilvános elbírálás alá is esnek.

Annál inkább, mert nem lehet, nem szabad áltörténelmi szemlélettel megmástítani az eszméket, tényeket, amelyek az itt élő népek tudatosan létrehozott testvéri közösségének sorsát vérrel pecsételték meg.

Vukovics Géza
MAGYAR SZÓ, 1985. szeptember 29.

1985. szeptember 29., vasárnap

MAGYAR SZÓ

Megtévesztett nyilvánosság

Egy áltörténelmi kiadványról

© Becse történelméről. Kiadja a Beme-beváram. Ekt. Főbánsághivatal. Megjelenés 1986 augusztusában.

As érdeklődő kíváncsian lapoz bele ebbe a friss keletű nyolcde- termékbe, és szonnal szembe szüti néki, hogy nem veseli magán a megszokott, megkövetelt ismeretfaj- jegyeket. Tudniillik, ha nyilváno- san arasztott alkalmi nyitókard- vány, ezreket ködösít miert nincs benne, hogy az illetőekhez el-

Nép-kola tantervszövegének legja- brázálja, akik „A felszabadulás első évtizedének munkásai”, a hogy mi- lyen felszabadulási van azó, az kivethető a dátumból: 1941–1942. A kép bizonyára nem véletlenül, vagy figyelmetlenségéből jelent meg, nyomtatja azt, hogy a 138 oldalon megjelenő kiadvány.

Mi már a történelmet (artunk h gyakori fordítások ködül csak egyet, nagyon is jellegzeteset ra- gadjunk ki, éspedig az 1941-es ope-

ber 14-én pedig 12 fiatal, azaz újkommunisták általános jelen- sége elő, hogy azután 1942. január 20-án kezdte azé számára teljes ki- lását a 1942. január 20. a hogy „kommunizmus” – mutat hogy a könyv jelet ödi – végében ki hogy csak Bogus Minery, a és a Petrovi, Iuhob, Juhob, azaz Gost- ković (1943), Zivran az korábban, Sipa Jan a „Állomás” műsora je- veti említést. Április, után az vmi merő vé-

NACIONALISTA MÉTELY

A legjobb emlékezetűek is nehezen tudnak példát felhozni, hogy Vajdaság Szocialista Autonóm Tartományban mikor tiltottak be valamilyen nyomdaterméket. Nyomós oka van tehát annak, hogy ezt az országszerte ritkán, szinte kivételesen alkalmazott korlátozó intézkedést kiterjesztették a Becse történelméből című kiadványra, amely a becsei belvárosi Rkt. Plébániahivatal gondozásában jelent meg augusztus derekán.

Ennek megokolásában javarészt azok a szempontok, tények szerepelnek, amelyeket a Magyar Szó 1985. szeptember 29-i számában Megtévesztett nyilvánosság Egy áltörténelmi kiadványról címmel felsorakoztatott, rámutatva a hamis okfejtésre, nemzetieskedő beállításra, s mindennek súlyos következménycirc. Tagadhatatlan ugyanis, hogy a múltat részrehajlóan, egyoldalúan bemutató füzet egyebek között a magyar fasiszta csapatok bevonulását Becsére egyszerűen "szükséges rosszként" tünteti fel. Sőt, a kegyetlenségeket, vérengzéseket megszépítve megpróbálja megmagyarázni, megindokolni az 1941-es megszállást. S mivel az ilyen tartalmú és szellemiségű kiadvány, szándékosan időzítetten most, jelenlegi nehézségeink, erjedéseink közepette látott nyomdafestéket, könnyen viszályt szíthat az itt élő nemzetek és nemzetiségek között. Tehát nemkívánatos bonyodalmakat válthat ki, ezért mindenképpen politikai súlya van. Emellett a minimális törvényes kötelmeket megkerülve illegálisan került a nyilvánosság elé.

Bizonyára azért, mert a szerzők, tudatosan a nemzeti hagyomány, a vallási tudat mögé bújva, valójában kisajátították a "saját nép" fölötti történelmi jogot, politikai monopóliumot és kizárólagos érdekképviseletet, s ezáltal a közéleti mozgásokba és áramlatokba készakarva bedobták a kleronacionalista tényezőt, megtévesztve egyebek között a tárgyilagos hívőket is. Az pedig köztudomású, hogy az egyik társadalmi rétegben így hát a bármelyik egyházi közegben is jelentkező nacionalizmus elkerülhetetlenül ellenhatást vált ki a

másikban. A mi soknemzetiségű közösségünkben pedig a különválás semmilyen alapon sem engedhető meg. Annál kevésbé, mert a hívóket és nemhívóket szorosan egybekapcsoló mindenféle érdek között a vallási érdek az ember személyi szabadságának ügye és semmiképpen sem lehet eszköz a társadalomban való nacionalista elkülönülésre.

Így hát társadalmunk élő szövetéből mindenképpen el kell távolítani minden mételyt, legelőbbis a nacionalizmust, amely a leginkább mérgezi a kölcsönös viszonyokat a mindenféle nemzetiségű, érzetű és gondolkodású emberek egymásra utaltságára épített sorsközösségünkben.

MAGYAR SZÓ, 1985. október 17.

Nacionalista^v mételý

A legjobb emlékeztetőik is nehezen tudnak példát felhozni, hogy Vajdaság Szocialista Autonóm Tartományban mikor tiltottak be valamilyen nyomdaterméket. Nyomós oka van tehát annak, hogy ezt az országszerte ritkán, szinte kivételesen alkalmazott korlátozó intézkedést kiterjesztették a Becse történelméből című kiadványra, amely a becsei belvárosi Rkt. Plébániahivatal gondozásában jelent meg augusztus derekán.

Ennek megokolásában javarészt azok a szempontok, tények szerepelnek, amelyeket a Magyar Szó 1985. szeptember 29-i számában Megtévesztett nyilvánosság — Egy áltörténelmi kiadványról címmel felsorakoztatott, rámutatva a hamis okfejtésre, nemzetioskodó beállításra, s mindennek súlyos következményeire. Tagadatlan ugyanis, hogy a múltat részrehajlóan, egyoldalúan bemutató füzet egyebek között a magyar fasiszta csapatok

ki, ezért mindenképpen politikai súlya van. Emellett a minimális törvényes kötelmeket megkerülve illegálisan került a nyilvánosság elé.

Bizonyára azért, mert a szerzők, tudatosan a nemzeti hagyomány, a vallási tudat mögé bújva, valójában kisajátították a „saját nép” fölötti történelmi jogot, politikai monopóliumot és kizárólagos érdekképviseletet, s ezáltal a közéleti mozgásokba és áramlatokba készakarva bedobták a kleronacionalista tényezőt, megtévesztve egyebek között a tárgyilagos hívóket is. Az pedig köztudomású, hogy az egyik társadalmi rétegben — így hát a bármelyik egyházi közegben is — jelentkező nacionalizmus elkerülhetetlenül ellenhatást vált ki a másikban. A mi soknemzetiségű közösségünkben pedig a különválás semmilyen alapon sem engedhető meg. Annál kevésbé, mert a hívóket és nemhívóket szorosan egybekapcsoló mindenféle érdek között a vallási érdek